

Mitä essee tarkoittaa?
form. Johanna Venho
Sarakeides. 2012.

Virpi Hämeen-Anttila

Sivuun astumisen taide

Essee syntyy sivuun astumalla ja sivussa pysymällä.

Essee katsoo ulkopuolelta. Sen kirjoittaja ei ole asiantuntija siinä mistä puhuu eikä seiso tapahtumien keskuksesta, vaan hakeutuu syrjemmälle ja jolkottelee valon ja hämärän rajalla kuin villieläin ihmisen tekemän nuotion ympärillä.

Esseen kirjoittaja katsoo itseäänkin ulkopuolelta.

Hän ei ole sivussa siksi, että hänet olisi työnnetty sinne, vaan siksi, että hän viihtyy siellä. Sivusta näkee eniten. Keskellä hyörinää on sokea sille, mitä tapahtuu, mistä on kysymys, kuka on kukin ja mikä mitäkin.

Mutta esseen kirjoittaja on harvemmin edes näköetäisyydellä joukoista ja hälinästä. Sieltä, mihin lankeaa kirkain valo. Häntä eivät kiinnosta leveät valtatie ja vauraat, pönäkät kivialot. Hän kulkee metsittyneillä sivupoluilla, siivoamattomilla takapihoilla ja hylätyissä taloissa. Hämmärisissä paikoissa, joihin ei ole tungosta. Hän ei seuraa päätietä silloinkaan, kun luulee seuraavansa sitä. Hän seuraa ajatuksiaan ja menee sinne, minne ne johtavat.

Hän ei seuraa ajatuksiaan pitkään, koska kyllästyy. Aikansa kutakin, hän ajattelee. Essee ei siis ole pitkä.

Esseen kirjoittajaa on vaikea saada kulkemaan muiden kuin kaltaistensa outolintujen jäljessä. Hän on itsepäinen

ja asialleen omistautunut. Mutta hän on myös lempeä, kärsivällinen ja vähään tyytyvä. Nämä ominaisuudet ovat välttämättömiä, koska esseitä kirjoittamalla ei elä. Esseet myyvät vielä huonommin kuin runot. Niillä on kuitenkin ollut aina pieni sitkeä lukijakuntansa. Kenties ne toiset esseistit?

Kun esseen kirjoittaja on vihainen – sitäkin sattuu, vaikka hänellä, kuten sanottu, on lempeä luonne – hän ei iske vasenta suoraa vaan oikean koukun. Tosin nyrkkeileminen ei ole hänen omin lajinsa. Paremmin hän pärjää painijana tai judokana. Hän väistää, saartaa ja ympäröi. Toikkaroi sinne tänne ja ihmettelee kädet selän takana kuin tarkastaja Columbo. Iskee varpaan kiveen ja kiroaa. Hymyilee hetken päästä.

Koska kivessä on totuus. Ainakin yksi niistä.

Tällaista tulee minulle ensimmäisenä mieleen, kun minulta kysytään, mikä on essee. Minulle, ei meille. Muut voivat olla täysin eri mieltä ja ovatkin.

On niitä, jotka tahtovat hyppiä joukon keskellä ja huutaa kovalla äänellä. On niitä, jotka pysyvät tiukasti asiassa. Ja George Orwell, englantilaisen esseen moderni mestari, vaatii esseistiä suoristamaan myös sanansa ja kieltää käyttämästä vähänkin kuluneita metaforia (kuten nuotia kiertävät villieläimet) ja pitkiä outoja sanoja (kuten jolkotella), jos lyhyempiä ja yleisempiä löytyy. Ei haittaa. Esseessä emme puhu me tai hän tai he, vaan minä. Se erottaa esseen lehdistutusta ja muista faktrateksteistä.

Ero ei ole kielioipillinen vaan psyykkinen. Kysymys on vapaudesta. Tai vapauden illuusiosta.

Tässä kohtaa on syytä kaivaa hyllystä Ralph Waldo Emersonin esseet, ensimmäinen sarja, ja etsiä sieltä *Self-Reliance* (Itseluottamus).

”Usko omaan ajatteluusi”, Emerson sanoo. ”Usko, että se, mikä oman sydämesi syvyydessä on mielestäsi totta, on totta kaikkien ihmisten mielestä: siinä on ne rouden salaisuus. Lausu kätkeyty vakaumuksesi ääneen, niin se saa yleistä kantavuutta.”

Minän vapaus ulkoisista paineista ja vaatimuksista ei riitä Emersonille eikä esseistille. Minän täytyy olla vapaa myös omasta itsestään. ”Typerä johdonmukaisuus on pieniä sieluja riivaava pötkö ja pienten valtiomiesten, filosofien ja jumaluusoppineiden palvonnan kohde”, selittää Emerson. Esseisti nyökkää. Hän on varsin miellään eri mieltä itsensä kanssa.

Esseismi on harvoin kenenkään päätoimi. Kenties näin on oltava. Kenties tämä varjelee esseen pyyteetöntä, rakkaudentyölle ominaista eetosta. Taiteen tekijät, teatterigurut, kuvataiteilijat ja ohjaajat saattavat joskus rykäistä ilmoille mainion esseen siitä, mitä tekevät. Mutta vain joskus. Kirjailijoilla on esseeseen etuajo-oikeus. Mutta hekin pitävät esseismiä sivuvyönään. He ovat ennen kaikkea prosaisteja, runoilijoita, draamakirjailijoita. Esseet mainitaan sivulauseessa.

Oxford Dictionary of Literary Terms liittää esseeseen laatusanat suppea, epätäydellinen, rento (relaxed).

Esseen alasta se viisaasti vaikke. Essee "käsittelee (jotain) asiaa" tai "esittää (jonkin) näkökannan". Täsmälleen. Esseen alana on koko maailma.

Esseen muoto on lähes yhtä vapaa. Se liikeyleee faktan ja fiktion usvaisessa välimaastossa. Sumussa voi toisinaan kohdata Jorge Luis Borgesin ja W. G. Sebaldin kaltaisia esseistisen proosan kirjoittajia. Useammin törmää jonkin tieteenalan eksperttiin, joka välittää sisällön lisäksi sanotun esteettisestä tyydyttävyydestä. Taiteen tutkijat ovat erityisen altruista loikkaamaan tieteen sulkeisharjoituksista esseistien pataljoonaan, jossa ohjesäännöstä, ryhdistä ja aseiden puhtaudesta ei tarvitse välittää yhtä paljon. Tutkimuskohteen kurinpi-toa vieroksuva luonne ei voi olla vaikuttamatta heidän tapaansa kirjoittaa.

Myös luonto ja maisema voivat hermistää ja vapauttaa kielen ja ajatukset ja biologista puhkeaa esiin esseisti. Esimerkiksi Heikki Willamo kelpaa kenen tahansa kauniin kielen ja soljuvan ajatuskulun ystävän lukea.

Näin ollen, esseetä on toisinaan vaikea erottaa tutkielmasta. Sen kanssa kylkeä hierovat myös päiväkirja, kolumni ja blogikirjoitus. Jos Ilkka Malmbergin kaltainen toimittaja kirjoittaa pitkän, kunnianhimoisen featureartikkelin, vain konteksti määrää, että kyseessä on arikkeli eikä essec. Pamfletistin on vaikeampi pukea päälleen esseistin takkia: se on hänelle aivan liian väljä. Esseistin takki tai pipo ei kiristä. Hän ei saarnaa. Korkeintaan polemisoi. Eikä ota koskaan itseään liian vakavasti.

Esseen rentous ilmenee puheenomaisuutena. Esseisti on välitön. Ja vilpiton – niin vilpiton kuin hän pystyy olemaan.

Kuka sitten on esseistin "minä"? Sekö ihminen, joka sotkee kengillään hotellin päiväpeiton, unohtaa lapsen syntymäpäivän, kurkkii netin pornosivuja, pelkää hammaslääkärää, möhlii taas kerran yhden tärkeän ihmisuhteen, hurahtaa kolmeksi viikoksi luolamiesdieettiin, ostaa järjettömän kalliin vaateen, joka ei sovi yhteen minkään muun vaateen kanssa, ja juo lähes aina yhden (tai kaksi tai kolme) liikaa? Sekin ihminen, ehdottomasti. Esseistin täytyy olla inhimillinen, jotta hän tulisi lähelle.

Mutta esseistillä on myös toinen minä. Projektiio, konstruktio. On oltava kaksi minää, jotta syntyisi eroja. Näin kumpikin säilyttää suhteellisuudentajun eikä mah-taile liikaa. Toisen on oltava toista objektiivisempi. Tai huumorintajuisempi. Ilkeämpi, tai kiltimpi. Nuorempi, tai vanhempi.

Kahden minän suhde on kuin vakiintuneen avioparin. Riitoja myöten.

Kaksi minää on tarpeen myös siksi, että esseen puhe ei ole luennointia tai saarnaamista vaan keskustelua. Esseisti keskustelee itsensä kanssa, lukemiensa kirjailijoiden kanssa, kuvitteellisen lukijansa kanssa. Ei ole sattuma, että esseistit lainaavat mielellään toisten sanomisia. He eivät tee niin siksi, että tahtoisivat levennellä lukeneisuudellaan, vaan siksi, että he tahtovat

keskustella. Sekään ei ole sattuma, että yksi esseen vahjossa Odyseus-sankari keskustelee siaksi taiotun so-
vimmista juurista johtaa kirjeseen: muistiin pantuun turinsa kanssa eläinten oletetusta järjettömyydestä ja
puheeseen ihmiseltä toiselle.

Senecaa (4 aa. - 65 jaa.) pidetään yhtenä esseemuonumeroin 10-0. Nykyään erityisen ajankohtainen on
don edelläkävijöistä. Tällöin ei tarkoiteta niinkään Plutarkhoksen lihansyöntiä kritisoiva essee.

hän filosofisia tutkielmiaan vaan hänen kirjoittaan Plutarkhos on sirotellut tekstinsä täyteen viittauksia.
Luciliukselle. Niissä Senecan stoalaiset opit välittyvät Hän lainaa runsain mitoin kansanperinteistä, kreik-
vät arkisin esimerkein puheenomaisessa muodossa kalaisista näytelmistä, Homerokselta, Herodotokselta,
Filosofin selvästi kuuluvalla äänellä on suuri osuus siinä, filosofeilta, luonnontutkijoilta ja runoilijoilta. Hänen
että hänen stoalaisuutensa näyttää miellyttävämmältä ja omia kirjoituksiaan lainaa yhtä reippaasti mies, jolle
ihmisläheisemmältä kuin muiden saman suunnan kan- annetaan kunnia sanan essee (*essai*) keksimisestä. Tämän
nattajien. Senecan kieli on tosin hiukan liian harkittua lisäksi Michel de Montaigne (1533-1592) hioi esseen
esseistin kieleksi. On sanottu, että lähes joka toisen laulun tein muuttoon, jota on ollut vaikea ylittää.

seen voisi irrottaa aforismiksi. Samasta moititaan – tai Montaigne ymmärsi minän merkityksen prismaan,
kiitetään – Francis Baconia.

Toinen esseetä enteilevä kirjoittaja oli Plutarkhos moninaisuudessaan ja merkiliyydessään. Hänen muita
(45 - 125 jaa.). Hänen teoksensa *Moralia* on periaat- hyveitään olivat loputon uteliaisuus, ennakkoluulotto-
teessa sarja filosofisia kysymyksiä käsitteleviä tutkielmia. muus, valmius kääntää asiat pälaelleen ja kyky nähdä
Pääpaino on kuitenkin käytännön sovellutuksilla ja tavallisen kummallisuus. Hänellä on kaikki, mitä
lukemattomilla esimerkeillä. Plutarkhoksen aiheita ovat ensiluokan esseistiltä vaaditaan, eikä mitään puutteita.
muun muassa teeskentelijän erottaminen ystävistä, ka- Toisille esseisteille hän on oivallinen, vaikkakin saavut-
teus ja viha, omakehu, liika puheliaisuus ja touhukkuus tamaton esikuva.

ja vakavan keskustelun sopivuus juomingeissa.

Plutarkhos ei tahdo rakentaa oppijärjestelmää vaan, seen historia hänen ja Plutarkhoksen välillä himmenee.
jurustella asioista, jotka häntä kiinnostavat. Hänen tyy- Boethius, Christine de Pizan, Petrarca, Erasmus ja Tho-
linsä on persoonallinen ja hänellä on vahva taipumus mas More olivat kelpo kirjoittajia, mutta Montaignen
ironiaan ja huumoriin. Esimerkkinä voisi mainita *Mora-* rinnalla heitä ei rohkene kutsua esseisteiksi. Kukaan
lian XII:n kirjan esseen *Brutaalien eläinten järjellisydestä*, heistä ei ole herättänyt lukijissaan samaa intohimoa ja

vaikutelmaa läheisyydestä ja tuttuudesta. On mahdollista, että nämä tunteet syntyvät. Voin vain sanoa mää löytyy teoksista, jotka eivät kutsu itseään esseiksi. että kun oran käteeni *Esset* (1580–88) ja alan lukea Näitä olivat Robert Burdonin *Anatomy of Melancholy* teksti – tai Montaignen persoonallisuus, joka on hän (1621) ja Thomas Brownen *Urn Burial* (1658). Burton mästyttävästi sama asia – kietoo lankansa ympärillen ja Browne jatkoivat filosofisen esseen perinnettä. Juorui kuin hämähäkki. Olen myyry. Ihailuni ei tunne rajoja leviaa ja kronikoitsee esseismiä harrastivat puolestaan Naurettavaa, ilman muuta. Mutta monet minua vii lehtimiehet Addison ja Steele, joiden julkaisuista varsin saamat ovat kietoutuneet samaan verkkoon.

Vahvimmin Montaigneen yhdistetään epäilevyys. Kun essee oli kotoutunut Englantiin, sen ala laajeni, ”Mikä tiedän?” oli hänen tunnuslauseensa, ja vastaus tun- mutta ikävä kyllä vain yhteen suuntaan. Esseen nimellä tuu olevan: en juuri mitään. ”Mihinkään ei uskota niin saattoivat kulkea kirjan kokoiset tieteelliset esitykset, varmasti kuin siihen, mistä tiedetään vähiten”, hän sanoo kuten John Locken *An Essay Concerning Human Understanding*: ”Ainoa mikä on varmaa on, että mikään ei ole varmaa.” *standing*, ja runomuotoiset teokset kuten Alexander Popen. Mutta hän täytti koko elämänsä ja *Esseiden* sadat sivu pen *An Essay on Man*. Runomuodosta huolimatta Popen havainnoilla ja ajatuksilla, jotka pyrkivät kohti tietoa. essee on asiallinen ja pyrkii luomaan tieteellisen-teologisen

Montaigne ei saanut seuraajia kotimaassaan Ranskas kuvan kosmokesta. Esseen luonne pysyi 1700-luvulla sa. Pascal ja Descartes pitivät häntä liian kevytmielisenä ylipäänsä abstraktina ja yleisluontoisena. Sana otettiin Hänen hengessään kirjoitettiin kyllä aforismeja. Niiden käyttöön myös kouluissa ja yliopistoissa, joissa *essay* tunnetuin tekijä La Rochefoucauld hallitsee paradoksin vakiintui merkitsemään paitsi opiskelijan vaaditusta ja satiiriin, mutta hänellä ei ole Montaignen suvaitseva aiheesta kirjoittamaa tutkielmaa, myös pitempää koe- hymyä ja hämmästyksen lahjaa. Englannissa esseemu- vastausta. Sama tapa on omaksuttu Suomessa. Tällainen to otettiin sen sijaan innokkaasti vastaan. Francis Baconi laventuminen on hämmentänyt entisestään käsitystä siitä, julkaisi omat esseensä vain hiukan Montaignen jälkeet mikä essee oikeastaan on.

eli 1597 ja kirjoitti tämän tapaan moninaisista aiheista Mikä essee on? Miksi esittää koko kysymystä? Onko yhteiskunnasta, ideoista, ihmissuhteista ja tunteista mahdollista tyytyä siihen, että essee rajautuu sanan Baconin esseet ovat sujuvia ja nokkelia, mutta hän e käytön kautta, samalla tavalla kuin kuvataiteen alaa on päästä lukijaa Montaignen lailla lähelleen vaan pysyy määritelty visuaalisen objektin nimen, käytön ja insti- aina viileänä auktoriteettina tekstinsä takana.

tutionaalisen aseman kautta? Eli jos kirjoittaja sanoo

kirjoittavansa esseen, hänen tekstinsä kuuluu esseiden luokkaan. Ei, tämä ei riitä minulle. Minusta Locken *Essays* tai opiskelijan kiireessä kyhäämä referaatti ei ole essee. Esseen vapautta ei saisi toisaalta kahlita. Voitaisiinko puhua ytimestä, jossa sijaitsevat Montaignen tapaiset "esseismit" esseistit, ja sitä ympäröivistä laajenevista renkaista joissa kirjallisten tuotosten "esseisyys" laimenee?

Tämän määritelmän puitteissa voi todeta, että 1800-luvulla esseen esseisyys kasvoi jälleen huomattavasti. Laji vapautui liiasta asiallisuudesta ja palasi Montaignen viitoitramalle vapaan assosiaation tielle. Yhdysvalloissa Ralph Waldo Emerson ja Englannissa erityisesti Charles Lamb ja William Hazlitt tekivät merkittävän uran nimenomaan esseisteinä.

Emerson on meillä jollain lailla tuttu, mutta Lamb ja Hazlitt ovat jääneet täysin vieraiksi. Kummankaan esseisti ei ole edes suomennettu. Ainut Lamb-suomennos on esseistin sisarensa kanssa laatima *Shakespearen tarinoita*, jonka suurin kiinnostavuus nousee sen kyrkennöistä 1800-luvun sievistelevään Shakespeare-kuvaan ja Lambier perheen erikoiseen biografiaan. Englannissa Lambin teos *Essays of Elia* (1823) ja sitä seurannut jatkonide (1833) ovat kestoklassikkoja. Ne käännettiin aikoinaan useille Euroopan kielille, mutta helppolukuisuudestaan, huumoristaan ja arkisesta viehättävyydestään huolimatta ne eivät ole houkutelleet uusia käännöksiä ja ystäviä. Ovatko ne liiksi aikaansa ja paikkaansa sidottuja? Eivät minusta, mutta muut lukijat ovat päättäneet toisin.

Ehkä Lamb avautuu huonosti muille kuin briteille, mutta samaa ei voi sanoa monipuolisesta ja intohimollisesti ryöpähdellen kirjoittavasta Hazlirista. Soisin, että edes muutama hänen esseistään kääntyisi suomeksi. Tarjoan täyksi pari lyhyttä näytettä hänen tuotannostaan.

Hazlitt oli paitsi kirjallisuusmies myös taitava maalari, ja hän käsittelee esseissään usein luovan työn luonnetta. Esseessä *The Indian Jugglers* (*Table Talk*, 1821-22) hän harmittelee kirjoitetun etäisyyttä kuvatausta. "Intialaisten jonglöörin kateleminen" saa minut häpeämään itseäni. Kysyn itseltäni, mitä osaan tehdä yhtä hyvin. En mitään. Mitä olen tehnyt koko elämäni? Olenko mukana ollut joutilas? Eikö minulla ole jotain, mitä voisin esitellä työni ja tuskani tuloksina? Vai olenko kuluttanut aikani kaatamalla sanoja kuin vettä tyhjien siivilöiden läpi, vierittämällä kiveä mäkeä ylös ja jälleen alas, yrittämällä perustella mielipidettäni tosiasioita uhmaten ja etsimällä syysuhteita pimeydessä niitä löytämättä? Eikö ole mitään, missä voin haastaa toiset kilpailuun, mitään minkä voin esittää todistuksena täydellisestä suorituksesta, mitään, mistä joku ei löydä yhtään vikaa? Parasta mihin pystyn on kirjoittaa kuvaus siitä, mitä tuo (jonglööri) tekee. Osaan kirjoittaa kirjan; niin osaavat myös monet sellaiset, jotka eivät ole oppineet edes oikeinkirjoitusta. Mitä keskenteleisyyksia ovatkaan nämä essee! Mitä virheitä, kömpelöitä siirymä, hakemalla haettuja syitä, rampoja johtopäätöksiä! Kuinka vähän pystyn sanomaan ja kuinka huonosti sen sanonkaan! Ja silti teen parhaani."

Raivoa ja vimmaa puhkuville nuorille esseisteille sopii ohjenuoraksi *On the Pleasure of Hating* (Vihaamisen nautinnosta, *The Plain Speaker*, 1826). "Luonto näyttää, mitä enemmän sitä katsomme, koostuvan antipatioista: ellei meillä ole jotain vihattavaa, menetämme ajattelun me ja toimintamme pontimen. Elämä muuttuu seisovaksi vedeksi, elleivät sitä järkytä ihmisten vastakkaiset edut ja villit intohimot. Onnemme kirkas valokuova erottuu vasta kun kaikki sen ympärillä on niin mustaa kuin olla voi, samalla tavalla kuin sateenkaari lankeaa pilven ylle. Onko se ylpeyttä? Onko se kateutta? Onko se vastakohtien voimaa? Onko se heikkoutta vai ilkeyttä? On mitä on, ihmismielessä piilee salattu kiintymys ja kaipuu pahaan, ja se tuntee sairasta, mutta autuasta mielihyvää pahanteosta, joka on pettämätön tyydytyksen lähde. Puhdas hyvyys muuttuu pian tylsyydeksi, siitä puuttuu vaihtelua ja eloisuutta. Tuska on hapanimelää, siitä puuttuu vaihtelua ja eloisuutta. Rakkaus taantuu kyltyneenä välinpitämättömyydeksi tai inhoksi. Vain viha on kuolematonta."

1900-luvun alussa esseiden kirjoittaminen yleistyí niin, että genre kärsi inflaatiosta. Varsinkin kirjallisia esseitä julkaistiin tavattoman paljon. Valtaosa niistä uinuu pölyä keräten kirjastojen kätöissä, vain harvat kokoelmat ovat säilyttäneet arvonsa. Virginia Woolfin esseet ovat tällainen poikkeus. *Common Readeria* on kiinnostava lukea, vaikkei tuntisikaan esseistin käsittelemiä kirjoja, ja naisen kirjoittamista käsittelevä esse

A Room of One's Own (*Oma huone*) sekä kokoelma *Three Guineas* ovat muuttuneet julkaisemisensa jälkeen yhä ajankohtaisemmiksi.

Kirjallisen esseen näännyttyä 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa oman tunkkaisuutensa ja alan barokkisesti lisääntyvien teorioiden kaksinkertaisen taakan alle yhteiskunnallinen essee ja populaarikulttuurin ilmiöitä tarkasteleva essee ovat kohonneet arvossa. Niiden vahvuus ja ongelma on ajankohtaisuus: ilmiön kadottua näkyvistä ja unohtuuta mielistä sen analyysi menettää merkityksensä, ellei tekstiä kannattele jokin muu, kuten kirjoittajan persoona ja hänen kykynsä yhdistää yksityisen yleiseen ja hetkellinen pysyvään.

Onko essee tyyppillisesti länsimainen kirjallisuusmuoto? Intiasta tai Kiinasta sille ei löydy suoranaista vastinetta, mutta Japanissa on syntynyt esseenkaltaista kirjallisuutta. Hovinainen Sei Shonagon (966-1017) piti päiväkirjaa, johon kertyi tarinoita, runoja, juoruja, huomioita ja mielipiteitä keisarillisen hovin elämästä monen vuoden ajalta. *Päänaluskirjaksi* nimetty teos loi genren nimeltä *zuihitsu*, joka merkitsee "siveltimen seuraamista" eli kirjoittamista tajunnan spontaaneja liikkeitä eikä loogista ajattelua seuraten. Zuihitsuun huippukautta olivat 1200- ja 1300-luvut. 1300-luvulta on buddhalaismunkki Yoshida Kenkon *Joutilaan mietteitä*, sarja lyhyitä esseitä elämän katoavaisuudesta, luonnon kauneudesta, vuodenaajoista, perinnäistavoista, sanojen alkuperästä ja erilaista ihmistyyppistä.

Molemmat kirjat kuuluvat itsestään selvästi esseen Mitä vielä tulee esseestä mieleen? ystävän hyllyyn.

On kirjoitettu uudenlaista, kokeilevaa proosaa ja Woolf, ja Arwood ja Didion ja muutamat muut poh- runoutta. Entä essee? Voiko sen panna yhtä radikaalistoisamerikkalaiset esseistit. Mutta Sei Shonagonia lu- uusiksi? Miksikä ei. Radikaalit uudistukset ovat kuitenkin suurommasta heitistä ei löydy juurikaan menneisyydestä kin essetaiteesta olleet harvinaisempia kuin muallaai anglosaksisen maailman ulkopuolelta. Esseen nousu kirjallisuudessa. Ehkä kokeileva essee ei ole enää essee Suomessa ei ole kutsunut esille juurikaan naisesseistejä. vaan jotain muuta? David Foster Wallacen romaani Syitä voisi hakea syvälle haudatuista sukupuoliroo- ovat kokeilevampia kuin hänen esseensä. Tästä huoli-leista.

matka Wallace on yksi nykyajan parhaita esseistejä vaik- Essee on vapaa. Esseessä kirjoittajan minä on etu- alal- ka yksin teoksensa *Consider the Lobster* (2005) ansiostala. Esseisti on lukenut paljon ja osoittaa sen. Esseessä voi Olen kahden vaiheilla siitä, mitä ajatella John Jeremiahillaista vahvan mielipiteen ja asettua yleistä käsitystä Sullivanin teoksesta *Pulphead* (2011), joka jäljittelevästä. Naiset on kasvatettu pelkäämään ja karttamaan Wallacen estoita rönsyvää proosatyylä. Kutsuttavaa jätrotteltua, itsekorostusta, omien tietojensa esittelyä ja jännittävää, mutta ah niin voimille käypää! omien mielipiteittensä julkittuomista, jos muut ovat eri

Uusi suomalainen essee ei riko muodollisia rajojamietä.

Aiheetkaan eivät ole pohjimmiltaan uusia. Taustalla Toisaalta naisilta luontuu hyvin sivuun astuminen ja vaikuttavat aatteet ja fanittamisen kohteet ovat vainsivusta tarkkaileminen. He ovat tehneet sitä niin pitkään. muuttuneet. Uutta löytyy ehkä tyylistä, jolle on omi-Naisilla on kyky itseironiaan. Ja intohimo yksityiskoh- naista voimakas tunnelataus, huomattava itsevarmuus jättiin. He eivät halveksu triviaa, esseistin ruokamultaa. ärhäkkä valmius haastaa velttoina, luutuneina ja väärinä Esteitä ei ole muualla kuin päämme sisällä. Naiset, pidettyjä asenteita, ideoita ja makusuuntauksia. Tai, odotan esseitänne.

tarkemmin ajatellen, tämäkään ei ole uutta: juuri nämä ominaisuudet saivat porvarit aikoinaan paheksumaan Hazlittia ja Leigh Huntia. Onko mitään, mitä ei olisi nähty ennen? On toki. Esseestä on tullut Suomessa huomattu kirjallisuudenlaji. Essee puhuttaa. Niin ei ole ollut pitkään aikaan. Ehkä ei koskaan ennen.

Lukemista

- Seneca, Lucius Annaeus, Kirjeet Luciliukselle. Suomentanut Antti T. Oikarinen. Basam Books, Helsinki 2011.
- Bacon, Francis, Essays. The World's Classics. Oxford University Press, London 1975.
- Baldick, Chris, Oxford Dictionary of Literary Terms. Third Edition. Oxford University Press, Oxford 2008.
- Emerson, Ralph Waldo, "Self-Reliance". Essays, First and Second Series. J. M. Dent & Co. (Everyman's Library), London 1907. (Löytyy myös netistä.)
- Hazlitt, William, The Plain Speaker. J. M. Dent & Co. (Everyman's Library), London 1908.
- Hazlitt, William, Table-Talk or Original Essays. J. M. Dent & Co. (Everyman's Library), London 1908.
- Kenko, Yoshida, Joutilaan mietteitä. Suomentanut Kai Nieminen Tammi, Helsinki 1978.
- Lamb, Charles, The Essays of Elia and The Last Essays of Elia. J. M. Dent & Co. (Everyman's Library), London 1950.
- Lamb, Charles ja Mary, Shakespearen tarinoita. Suomentanut A. Hämeen-Anttila. Karisto, Hämeenlinna 1977. (Ks. myös Penjami Lehdon blogi jäljen ääni 19.6.2010: "Äidinnurhaajast satutädiksi")
- Montaigne, Michel de, Esseitä. Osa 1 (2003) ja osa 2 (2008). Suomentanut Renja Salminen. WSOY, Helsinki. (Osa 3 tulossa.)
- Orwell, George, "Politics and the English Language". Horizon 1946. (Löytyy myös netistä.)
- Plutarch, Essays. Translated by Robin Waterfield. Penguin Classics Penguin, Harmondsworth 1992.
- Plutarkhos, Lihansyönnistä. Suomennos Tua Korhonen, Antti J. Niemi ja Pia Åberg. Summa, Helsinki 2004.
- Sei Shonagon, The Pillow Book. Translated by Ivan Morris. Penguin Classics, Penguin, Harmondsworth 1971.